

P. Hasse: Die Quellen des Ripener Stadtrechts.

Untersuchungen zur dänischen und lübschen Rechtsgeschichte.

Hamburg u. Leipzig 1883. 85 SS.

Når man fra prof. Hasses tidligere arbejder kender hans tilbøjelighed for, at omordne det hidtil antagne aldersforhold for vore historiske kilder, eller for, at gøre dem til yngre tiders falsknerier, påskønner man, at der ikke i den ovennævnte bog göres lignende forsøg¹⁾. Ligeledes udmærker den sig frem for professorens tidligere arbejder ved, at der er lagt vind på et nogenlunde naturligt sprog, idet forfatteren har undladt som ellers at vise energien i sin overbevisning ved at indflette i stilen en del unødvendige og højst overdrevne kraftudtryk. Bogen betegner således i forskellige henseender et lille fremskridt. Hertil må det også regnes, at forf. denne gang har øvet større kritik end han plejer over for, hvad han har troet at kunne meddele af den slags indskydelser, som vi alle kunne få en del af, men som man dog ellers skammer sig over i næste øjeblik og særlig vel vogter sig for at fremsætte på tryk. Det er denne gang enestående i forf.s bog, at læse en slutningsrække som denne (s. 9): „Da das Ripenerrecht lateinisch abgefasst ist, liegt die Vermutung nahe (?!), dass auch eine lateinisch geschriebene landrechtsaufzeichnung benutzt worden sei“. Heldigvis følger forf. selv til: „aber diese Vermutung lässt sich in nichts stützen“. I anledning af dette må man mindes, at forf. tidligere²⁾ deraf, at jyske lov er „skrivæn å danskæ“, drager slutningen, at den oprindelig er affattet på latin, — altså lige den omvendte, men forøvrigt lige gode logik.

Prof. Hasses arbejde handler s. 56—69 om talionsprincippet i retten i Soest og Lybæk. Her skal hans bog kun bedømmes, forsåvidt den giver sig af med den danske rets historie.

¹⁾ Det er dog kun med et resigneret suk, at forf. opgiver dem: „an dem datum des stadtrechts 1269 ist nicht zu rütteln.“ — siger han s. 2 om Riberretten.

²⁾ Schleswiger stadtrecht s. 54, jfr. min anmeldelse i Hist. tidssk. V, 2, 217.

Det er en alt fra Kofod Anchers og Rosenvinges¹⁾ tid bekendt sag, at lybsk ret (L) er blevet benyttet ved affattelsen af Riberretten af 1269 (R), og Rosenvinge fremhæver, at 24 af de 60 (59) artikler i R mere eller mindre ordret ere tagne fra L. Forf. fører nu undersøgelsen noget videre og søger på 55 sider gennem en temmelig langtrukken mekanisk sammenstilling af formenlige parallelsteder fra L, R, Jyske lov, Andreas Sunessøns bearbejdelse af Skånske lov, Københavns byretter fra 1254 og 1294, Tors artiklers latinske tekst og latinske forordninger fra det 13. årh. samt forskellige nordtyske dokumenter, at godtgøre, at affatteren af R har arbejdet med en tekst af L som mønster på den måde, at han foruden en del artikler, som ingen berøringspunkter har med L, ikke blot har optaget sætninger af L ordret, således som alt Rosenvinge påviste det, men også i artikler, i hvilke vitterlig dansk ret er fremstillet, har benyttet form og vendinger fra L for at skaffe udtryk for de danske retssætninger. Heri har forf. nu sikkert ret, når man tager sætningen i sin almindelighed, men imod forf.s anvendelse i det enkelte må der på mange punkter gøres indsigelse. Han fastholder s. 2 sin anskuelse om tiden ved år 1269 som „gerade jene zeit, in welcher das Schleswiger . . . stadtrecht eben entstanden war, in der überhaupt die städtegründung in Dänemark vor sich ging“, uden at tage hensyn til, at denne teori efter kilderne er blevet imødegået af A. D. Jørgensen²⁾ med de vægtigste grunde, og ligesom forf. tidligere fandt det utroligt, at man i Danmark kunde have byinstitutioner uden at have lært dem i Lybæk³⁾, således spørger han også med hensyn til Riberretten ikke først om: hvad der i den må være dansk ret? men: hvad kan på en eller anden måde bringes i forbindelse med lybsk ret? om dette erklæres så, at det er hentet i Lybæk, uden hensyn til, at det måske lettere forklares ved sammenligning med den øvrige danske

¹⁾ Anchers jur. skr. 2, 664 og Rosenvinge: Gml. love 5, XXXVI fg.

²⁾ I afhandlingen: Slesvigs gamle stadsret, i årbøg. f. nord. oldk. 1880.

³⁾ Hist. tidssk. V, 2 s. 210.

ret, og først resten får så lov til at være dansk. Flere eksempler herpå ville blive fremdragne i det følgende, her skal kun som prøve på, hvor nøjsom forf. er, når det gælder om at finde afhængighedspunkter mellem L og R, nævnes, at hele overensstemmelsen mellem R § 2, som „wieder deutlich im wortlaut“ er afhængig af L 1, 53, og dette sted består i en så almindelig vending som: *ubi factum fuit homicidium*, i hvilken ordene i R § 2 endda står i en anden orden end i L 1, 53.

Vi skulle nu anføre en prøve på, hvorledes affatteren af R tilegner sig den ydre form i L for at gyde nyt indhold i den, idet vi stille en artikkel fra R og en fra L ved siden af hinanden:

R § 49.

Qvicunqve habuerit possessiones¹⁾, *unde census datur annuatim, et si ille, qvi eas conduxerat, non persolverit censum* infra 15 dies post tempus solutionis videlicet *post festum beati Johannis baptistæ et festum beati Andreae, si domesticus super ipso voluerit conqveri, persolvat domesticus 4 solidos, advocato 4 solidos, civitati 4 solidos.*

Hertil følger den yngre Riberret:

et liberam habeat potestatem domesticus recipiendi pretium sui census in domo debitoris o. s. v.

L 1, 87.

Qvicunqve habet aream to wichbelde rechto, *unde datur census annuatim, et si possessor areæ censum non dederit* 14^{or} diebus post pascha vel 14^{or} diebus post festum beati Michaelis, si dominus areæ vult exeqvi coram advocato, is qvi censum non dedit tempore statuto, *advocato 4^{or} solidos* componet et censum dabit duplo.

Her ses det, hvor nøje R holder sig til den lybske form, medens den dog afviger fra den lybske ret på væsentlige punkter. Fordelingen af bøderne til bonden (sagsøgeren), fogden og byen er jo almindelig i vore byretter, og st. Hans og Andreae dag synes at være almindelige danske betalingsterminer:

¹⁾ Forf. indskyder her efter et meningsløst: *suas*, som hverken findes i håndskriftet eller i Rosenvinges og Anchers udgaver.

midsummers- eller arnegælden betalt til st. Hans dag, og kongens studkorn skulde leveres Andreæ dag¹⁾. Men er dette således, burde det have drevet forf. til videre undersøgelser. Da affatteren af R ofte har arbejdet med L som mønster og søgt sine vendinger i den uden at medtage indholdet af den lybske retssætning, opstår det spørgsmål, om han også overalt, hvor han optager sætninger, enslydende med dem i L, har villet indføre lybsk ret? den mulighed kan ikke på forhånd afvises, at der kunde findes énsartede retssætninger i dansk og lybsk ret uden at overensstemmelsen beror på lån, og at affatteren af R har benyttet sig af L, fordi det var den letteste måde at få udtryk på latin for den danske retssætning. Forf. påstår således (s. 39), at R § 7, som bestemmer, at borger, som har grundejendom i byen, ikke må sælge den til kirker, klostre, bisper eller adelsmænd (*milites*), men skal sælge den til borgere og bortgive pengene, har L 1, 26 til „deutliche quelle“. Forf. omtaler imidlertid ikke alene ikke, at denne sætning også findes i yngre danske byretter, som ikke have benyttet L eller R, men heller ikke, at den kendes fra den med R samtidige Købh. byret 1256 § 13²⁾ jfr. 1294 § 7 og 9. — At forholdet mellem R og L kunde være som nys nævnt, bestyrkes ved, at teksten til R ifølge det originale pergamentsblad, som nu findes på det kongelige bibliotek, indfattet i ramme mellem to glasplader, må være en i bogskrift udført hjemlig udarbejdelse, som er blevet forelagt kongen til stadfæstelse på danehoffet i Nyborg 1269, i det bladet kun til slutning i det kongelige kancelli i kursivskrift har fået en antedateret påtegning herom³⁾.

¹⁾ Steenstrup: Studier over Vald. jordebog 145, 167.

²⁾ Her forbydes det vel kun at sælge til: princeps aut milites vel homo dominorum, qvi vulgariter dicitur herræmæn, men L 1, 26 taler også kun om: ecclesiæ. I Kbh. byret 1294 § 7 er reglen aldeles almindelig: grundejendom må kun sælges til borgere.

³⁾ På denne måde har jeg (jfr. Kinch: Ribe bys historie indtil reform. s. 82) i en indledning til et aftryk af den såkaldte Erik glippings almindelige byret i Univers. jub. dske. samfunds •blandinger• forklaret modsigelsen mellem indledningen (bogskrift som

Undersøgelser af den fremhævede art finder man imidlertid ikke hos forf., og spørgsmålet om forholdet mellem R og L er derfor ikke endelig løst i hans bog. Men slige undersøgelser vilde ganske vist også have krævet et mere indgående og systematisk studium af vore og de øvrige nordiske retskilder end forf. stadig har kunnet overvinde sig til at foretage. Han benytter end ikke de bidrag til forståelsen af R 1269, som kan fås af den yngre R¹⁾ eller af oversættelserne af disse to tekster, skönt han derved vilde have undgået flere grove fejl i retshistoriens elementærsætninger, se ndfr. s. 492 og 493. Jeg påviste i min anmeldelse af „Das Schleswiger stadtrecht“²⁾, at forf. stadig lod ude af betragtning de af vore retskilder, som ikke ere skrevne eller oversatte på latin eller nedertysk, og på dette punkt er der i forf.s ovennævnte bog intet fremskridt at spore, endnu stadig hylder han sætningen: *Danica sunt, non leguntur*³⁾. De sællandske retsbøger tager han intet hensyn til ved undersøgelsen af, hvad der er dansk ret; skånke

den øvrige tekst) til R, hvor det fortællende meddeles, at kong Erik på danehoffet i Nyborg 1269 den 26. juni stadfæstede denne byret, og slutningspåtegningen (kursivskrift), i hvilken kongen taler personlig: „Vi stadfæste disse ovenskrevne bestemmelser o. s. v. datum anno, die et loco supra dictis“. Min forklaring har været så heldig at vinde prof. Hasses bifald (s. 7). Han omtaler, at jeg har gjort opmærksom på modsigelsen, og fortsætter så: „Der widerspruch löst sich jedoch leicht“, hvorpå han udvikler sin forklaring, men da den ligger så lige for hånden, havde det dog været passende, om han havde antydnet, at også jeg havde fundet den, i stedet for at fremstille det, som om han selv havde gjort en ny opdagelse.

¹⁾ Om R § 51 bemærker forf. s. 52, at den af ændringer i L 1, 49 foretager „eine im anfang so einschneidend, dass sie den ganzen sinn ändert“, i det R § 51 har: *suas*, hvor L 1, 49 har: *aliqvas* eller, efter nogle håndskrifter, „noch deutlicher“: *alterius*. Men nu har den yngre R også *alterius*, uden at forf. forklarer dette.

²⁾ Hist. tidsskr. V, 2 s. 218.

³⁾ Der er denne gang ikke slet så mange trykfejl i danske ord som i forf.s forrige bog; s. 43 lin. 13: *wæra am læs: wæra æm*. I anførslerne af årsberet. fra Geh. ark. skriver forf. konsekvent hele bogen igennem: *Aaresberetninger*!

lov benyttes kun i A. Sunessöns latinske bearbejdelse, og denne går endogså i forf.s øjne for en „kodifikation“ (!) af „das ältere recht“ α : den almen danske (s. 57). Selvfølgelig er de øvrige nordiske retskilder heller ikke til for forf.

Hans måde at benytte vore retskilder på har dog denne gang hævnnet sig ret følelig. R § 22 lyder:

Qvicunqve alii posuerit insidias nocte vel die et ipsum rebus suis despoliaverit, si convictus fuerit cum duodecim vicinis suis, capite puniatur.

Prof. Hasse finder det ikke ret tydeligt, hvilken forbrydelse der her er mént (s. 31). Dansk ret tillader at slutte både til hærværk og ran, og det sidste ligger nærmest efter udtrykket despoliare. Da der desuden ikke er tale om indtrængen i hus eller gård, „so möchte ich am liebsten hier handran verstehen, J. l. 2, 40; 44“.

Nu var rigtignok Riberret berygtet for sin strænghed, men at den skulde straffe en forbrydelse som ran eller håndran med livsstraf og lige med groft tyveri, vilde dog gå over alle grænser og stride mod alle andre loves bestemmelser om straf for denne forbrydelse. J. l. 2, 44, som definerer håndran, siger udtrykkelig, at håndran er den eneste slags ran, hvor minimumsbestemmelsen af værdien ($\frac{1}{2}$ mark pendinge), for at nævninger skulle sværge, ikke kommer til anvendelse, fordi synspunktet for håndran nærmest er det vanærende ved at blive behandlet på den måde (for thy thet ær meræ skam at vårthæ svå rænt), og tilføjer, at håndran kan begås ved at tage en ubetydelighed som 2 handsker, som anden mand holder i hånden¹⁾. Denne omstændighed burde have vakt betænkeligheder hos forf. J. l. omtaler rigtignok ikke specielt nogen straf for håndran, men dette skulde dog ikke have forvirret ham, da J. l. 2, 47 giver den almindelige regel, at: „hvilken mand, som falder for ransdele med nævning, er skyldig at rette til bonden (α : sagsøgeren), som fælder ham, 3 mark og 3 mark til kongen“, og J. 2, 61 sætter samme bøde

¹⁾ Oversét af Sylow: Den materielle bevisteoris udviklingshistorie i danske ret, 1878, s. 134.

for ran. Det vil overhovedet ikke være muligt i vore love at finde en højere bøde for ran end 3 mark og følgelig heller ikke for håndran. Forf. har imidlertid ikke villet subsumere håndran under ran og har da eftersat sin sidste tilflugt: A. Sunessön, og da der heller ikke her fandtes noget om håndran, har han slået sig til ro hermed. Nu bestemmer imidlertid Skånske l. § 158: „foræ håndran skal bötæ þre mark“, fuldstændig i overensstemmelse med J. l. 2, 47 og 61, og her har forf.s formenlige kilde til Sk. l.: A. Sunessön, spillet ham et puds: den til § 158 svarende § 107 hos A. Sunessön omtaler ikke den første, nys anførte linje af Sk. l. § 158, men kun slutningen, der drejer sig om et specielt tilfælde af håndran: at tage fra anden mand hans innam (o: fremmede kreaturer, som han fra sin mark er i færd med at drive i hus) og bestemmer naturligvis også herfor en bøde af 3 mark. Samme bøde for håndran har også Vald. sæll. lov 2, 41 og Eriks sæll. lov 2, 46. Et løst blik i de på dansk skrevne retskilder vilde altså have kunnet give forf. absolut vished for, at forbrydelsen i R § 22 ikke kan være håndran, og en flygtig undersøgelse af f. eks. de norske retskilder vilde yderligere have stadfæstet dette, se Brandts afhandling om „Nordmændenes gamle strafferet“: „tremarksbøden var den regelmæssige bod for de ringere fredsbrud, således navnlig for håndran“¹⁾.

Men i virkeligheden er det let at bestemme den forbrydelse, som omtales i R § 22. Ved udtrykket „insidias ponere“²⁾ er det tilstrækkelig betegnet, at der sigtes til, hvad der på dansk kaldes stimandsfærd, og en tilsvarende regel haves også i J. l. 3, 67, der definerer stighæman som den, der „ligger i skov eller skjul eller på hede eller på alfarveje og røver fra ridende eller gående og søger de gærninger i skjul og løn“, jfr. J. l. 3, 64. At forf., som det tør antages, ikke forstår den danske tekst, er ikke grund nok til at J. l. 3, 67 er blevet oversat, ti Eckenbergers nedertyske

¹⁾ (Norsk) hist. tidssk. 4, 349 og 2. ræk. 4, 62.

²⁾ Der står ikke, som forf. s. 31 siger: insidias parare.

oversættelse siger udtrykkelig: „stygsman wert ein stratenröver geheten“. Dernæst vilde det dog have været meget nær liggende i Wildas: „Strafrecht der Germanen“ at gennemlæse afsnittet om „raub“ s. 907—17. Forf. vilde så s. 917 have fundet anført J. l. 3, 67. Her fastsættes livsstraf og tab af hovedlod for den stimand, som gribes på færsk gærning; i andet fald skulde han erstatte skaden, bøde bonden 40 mark og være i kongens vold. Også heri er der god overensstemmelse med R § 22, og der er derfor ingen grund til med forf. at søge oprindelsen til livsstraffen i R § 22 i L 1, 77.

Hvad nu endelig håndran selv angår, så er der næppe nogen vanskelighed ved at udfinde, efter hvilken § i R denne forbrydelse skal straffes. R § 39 bestemmer bøden for den „qvicunqve alii aliquam rem sine consensu et voluntate ipsius surripuerit, si convictus fuerit cum 2 bonis viris, qvi præsentés fuerunt“. Forf. finder det „auf den ersten blick nicht klar, welches verbrechen in R 39 gemeint sei. Doch zweifle ich nicht, dass hier das delikt, welches das lübsche recht als misgrepe bezeichnet, gemeint sei“ (s. 35 jfr. 17). Hvis forf. har ret i sin formodning, er meningen i R § 39 rigtignok udtrykt højst ubehændig, jfr. det af forf. anførte sted i Lüb. U. B. 1, 152: si quisquam alterius bona pro suis acceperit, quod vulgariter dicitur mislegrip. R § 39 nævner imidlertid intet om, at tilegnelsen skulde være sket ved en fejltagelse, ja idet den taler om manglende consensus og voluntas, antyder den snarere, at tilegnelsen har fundet sted mod ejerens udtrykkelige protest, og dette bestyrkes yderligere ved at artiklen forudsætter det tilfælde, at to vidner have været tilstæde ved forbrydelsens begåelse; ved disse kan ikke godt tænkes på andre end sådanne, som i handlingens øjeblik af den fornærmede ere blevene opfordrede til at være vidne til det skete. Når hertil kommer, at handlingen betegnes med surripere, kan der ikke godt være tale om, at R § 39 skulde tænke på en handling af vanvare, der må netop være tænkt på det med personlig vold forbundne ran, eller håndran. Endelig er det ikke til at forstå, at forf. med sin forståelse ikke har jævnført R § 39 med J. lov 2, 40, som bl. a. netop taler om det tilfælde, at den for ran sigtede

undskylder sig med, „at han fæk thet mæth wåthæ, swå at han hugthæ, at thet war hans eghet, æth han fæk thet mæth hans wilæ, thær å kallær“, men det tilføjes rigtignok, at hvis dette bevises, bødes der kun til den private, ikke til det offentlige, medens R § 39 i overensstemmelse med de almindelige regler har ransbøde både til den private og det offentlige. At R § 39 har villet ændre den klare regel i J. lov. 2, 40, kan ikke antages uden tvingende grunde, og forf. har slet ingen anført.

Hvis forf. i sin bog havde holdt sig til en ren, lydlig analyse af R i dens forhold til L uden at ville åbne større udsigter for læseren, vilde han have leveret et arbejde, som vel ikke havde haft nogen stor betydning, men dog altid kunde have hævdet sin plads. Nu indlader han sig imidlertid jævnlig på enkelthederne i den danske retshistories system, og det viser sig da stadig, at det fremdeles skorter ham på de historiske, sproglige og juridiske forudsætninger for ikke at støde an mod helt elementære sætninger. Forsåvidt dette ikke alt er fremgået af det foregående, ville følgende anmærkninger ikke efterlade nogen tvivl i så henseende:

Side 13 får forf. ud, at der ved „super hoc (om manddrab) convictus“ i R § 1 sigtes til en „ergreifen auf handhafter tat“, en forståelse, der maa forundre enhver, som fra talløse andre steder og da ikke mindst fra Riberretten selv¹⁾ véd, at convictus betyder: overbevist, og derfor i de ældre oversættelser gengives med: forvunden. Forfs betydning skal fremgå af modsætningen mellem R § 1 og R § 2, som taler om manddraberen, der „in facto non deprehensus fuerit“, medens R § 1 handler om den, der er „convictus“. Modsætningen kommer dog kun frem, når man med forf. anfører begyndelsen af R § 2 og udelader resten. R § 1 fastsætter livsstraf for den, som bliver forvunden (convictus) for manddrab; R § 2 taler derimod ikke om straf for denne, men kun om proceduren mod den drabsmand, som ikke gribes i gerningen. Convictus maa følgelig forstås her, som

¹⁾ Se §§ 5, 16, 22, 29, 39, særlig § 59: *describitur convictus et omni jure esse privatus et exclusus.*

i alle andre retskilder, idet den, som gribes i gærningen, selvfølgelig også er forvunden.

Side 14 burde forf. have nævnt, at livsstraffen for drab „infra civitatis nostri marchiam“ i R § 1 kun er en ringe skærpelse af reglen, som nævnes i J. l. 3, 22, hvorefter drab i købing er ubodemål, og at R § 1: „si fugerit pace sua privatus et pro ipso cognati nihil satisfaciunt“ frembyder større formel overensstemmelse med J. l. 3, 22: „æn flyr han frithlæs, tha bötæ frændær svå sum fyrræ ær saght“ end med lybsk ret, med hvilken den kun har fælles udtrykket: *infra civitatis marchiam*.

Side 16 påstår forf., at han i sin bog om Slesvigs byret s. 81 fg. har påvist, at nævninger til trods for retshistorikernes mening findes omtalt i denne byret. Det anførte sted var netop et af de mange, som jeg havde noteret mig til brug ved min anmeldelse af hin bog men lod ligge¹⁾, fordi jeg ikke vilde trætte dette tidsskrifts læsere med en uendelighed af polemik mod påstande, som ikke ere det papir værd, på hvilke de ere trykte. Da forf. imidlertid sætter pris på sin formelige opdagelse, må jeg her belyse dens værdi. Det er ved hjælp af Slesv. byret §§ 27 og 28 han vil finde sine nævninger. § 27 lyder:

Item quicquid habent discordiæ civis et rusticola, purgent se mutuo duodeno juramento. Et si est causa de manhælghe, civis frater conjuratus purgabit se de convivio conjuratorum; ruralis vero purget se cum suis cognatis.

I § 28 hedder det:

Hvis en bonde har gjort ran (rapina) på en borgers ejendom og ikke gribes på færsk gærning, skal han til sin sognekirke (ad propriam ecclesiam) undskylde sig duodecimo juramento. Prius tamen fidejussione posita, quod sint legitimi et domestici purgatores.

Ifølge § 27 skal, siger forf., bonden rense sig cum suis cognatis, § 28 kræver legitimi et domestici purgatores, og § 27 giver så den almindelige regel: „quicquid juramento“ (se ovfr.). „Darunter versteht man bisher eideshelfer schlechthin“, men med urette: byretten „scheidet deutlich zwischen den cog-

¹⁾ Se Hist. tidsk. V. 2, 213.

nati und den sonstigen domestici purgatores. Erstens¹⁾ sind die kjønsnævn (J. l. 1, 1), letzteres die herredsnævn. Für beide ist die zahl 12 vorgeschrieben.“ I løbet af det 13. årh. var netop herredsnævningernes kompetence blevet udvidet. I Torsartikler § 15²⁾ hedder det endnu mere „verallgemeinert“:

In quacunqve hæreth vel villa forensi facta fuerit rapina, in placito illius hæreth debent næfningi illius hæreth discernere, o. s. v.

„Dem entspricht aufs genaueste“ Slesv. byr. § 28 (se ovfr.). Forf. antager altså, at der ved duodecimum juramentum, som skal præsteres med domestici purgatores, menes herredsnævninger, og han føjer til, at der ved tilsætningen: legitimi, henvises til en landrets bestemmelser over valget af herredsnævninger. — Hele denne udvikling forsynder sig imidlertid på det groveste mod velbekendte sætninger i den danske retshistorie. Det er en af de trivielleste ting i vort retssprog, at duodecimum juramentum betyder tylterød ligesåvel som duodenum juramentum (i Slesv. byr. § 27) eller sacramentum, duodena manus, duodenarium juramentum o. s. v., alt terminologier, som forf. kan finde hos A. Sunessön³⁾. Han burde dog vide, at herredsnævninger hedde: denominati eller nominati de hæreth, se den latinske overs. af J. l. 3, 64, Tors art. § 36: næfninge vel denominati. Der er dernæst i Slesv. byr. §§ 27 og 28 ikke spor af nogen modsætning mellem cognati og „die sonstigen domestici purgatores“. § 27 bestemmer simpelthen, at trætte mellem borger og bonde afgøres ved tylterød. Er det maulhægssag, skal borger rense sig med gildebrødres ed, bonde med frændered (könsnævn), og § 28 siger, at bonde, som ikke er grebet i ranet på færsk gærning, skal værge sig med (en almindelig) tylterød ved sin egen (sogne) kirke, dog at der gives sikkerhed for, at han stiller lovlige og hjemlige mededsmænd (o: som kender bonden)⁴⁾. Forf. tror dernæst, at der til en

¹⁾ Ersteres?

²⁾ Forf. skriver 12, men anfører 15.

³⁾ Schlyters latinske glossarium til Skånelagen, s. 632; Rosenvinge i Nyt jur. ark. 21, 156.

⁴⁾ Der er intet mærkeligt ved denne tilføjelse, se J. l. 3, 62: givæ tolf mæns eth, hvilkæ han må fangæ i thæt kirkisokæn, thær

tyltered (könsnævn) kræves 12 mededsmænd, skönt det er en vel bekendt sag, at man svor selvtolft¹⁾, hvad der jo også siges mange steder i lovene selv, endogså hos Andreas Sunessøn, se § 33. Det formenlige lighedspunkt mellem könsnævn og herredsnævn, tallet 12, falder således bort. Hvor fuldstændig bundløst forf. står, fremgår endelig af sammenstillingen mellem Tors art. § 15 og Slesv. byr. § 28. Han tror, at disse to lovbestemmelser, som bægge handle om ran (rapina), anvende herredsnævninger som bevismiddel. Han aner ikke, at på jysk retsområde var det altid ransnævninger, der svore om ran, når nævninger kom til anvendelse, og således har reglen været til de seneste tider lige fra Slien til Skagen²⁾. Forf. siger fremdeles: „Die herredsnævn sind zu wählen, je drei aus jedem viertel der harde des beklagten, dem entspricht durchaus: ad propriam ecclesiam³⁾, da sich hardesviertel und kirchspiel decken (s. J. l. 2, 62⁴⁾).“ Denne sætning er fuldstændig uden mening. Slesv. byr. § 27. giver jo ikke nogen regel om udvælgelse af de formenlige herredsnævninger; den siger kun, at tyltereden skal aflægges i sognekirken (ad propriam ecclesiam), og man kunde desuden efter forf.s logik ligesåvel sige, at § 28 „durchaus“ svarer til J. l. 2, 51, hvorefter ransnævninger skulde være 8 i tallet, 2 af hver fjærding. Af det anførte er det klart, at forf. ikke har kunnet rokke Paulsens påstand⁵⁾ om, at der i den Slesv. byret ikke findes spor af nævninger.

Side 16—21 meddeler forf. bemærkninger om nævninger i Riberretten, der imidlertid ere rent konfuse, da forf. ikke kan

han bor i, ok tho laghfastæ mæn. Eckenberger oversætter aldeles rigtig. Se Rosenvinges afhandling om eden o. s. v. i Nyt jur. ark. 21, 137 flg.

¹⁾ Rosenvinge a. s. 157 flg. Larsen: Den slesvigske kriminalproces, 1862, s. 30.

²⁾ Se Larsen a. s. s. 17; Stemann: Schleswigs recht u. gerichtshverf. im 17. jahrh. s. 6 med tilhørende tingbogsuddrag, og hundreder af Nørrejyske tingbøger i amts- og byarkiver.

³⁾ I Slesv. byr. § 28.

⁴⁾ Skal være 3, 64.

⁵⁾ Saml. skr. 2, 219. Paulsen regner ikke sandemænd (Slesv. byr. § 57) til nævninger.

göre forskel på dommere, nævninger og vidner. Nævningerne danne „zwölfmannengericht“ eller „zwölfgericht“, og forf. taler om „zweier zeugen urteil“ (!), udtryk som ville få hårene til at rejse sig på enhver jurists hoved. Som eksempel på forf.s udviklinger her kan anføres følgende sætning om nævningerne: „Der zum gericht als urteiler berufene musste nach R § 2 sein: vicinus ex parte utraqve, ubi factum fuit homicidium.“ Hvis man ikke alt havde sét prof. Hasses logik præstere det utrolige, vilde man ikke kunne fatte, hvorledes én mand kan være vicinus ex parte utraqve¹⁾. Nu derimod véd man, at prof. Hasse og hans logik ikke besidder noget alibi.

Side 24 tror forf., at man kan begå tyveri (den hemmelige tilegnelse af anden mands ting) i forbindelse med hærværk, som forudsætter anvendelse af åbenlys vold.

Side 35—36. R § 53 bestemmer i næsten ordret overensstemmelse med L 1, 66:

Si quis nocte per vicos civitatis vagatur et ab aliquo detentus fuerit et detentori pecuniam exhibuerit et judici et consulibus presentatus non fuerit, et hoc probari poterit, detentor persolvat advocato 6 marcas et civitati 6 marcas.

Man skulde nu tro, at meningen måtte være den samme i bægge retter, nemlig at udtale en forpligtelse for den, som griber en nattesværmer på gaden, til at aflevere ham til foged og råd, og at bestemme bøde for ham, hvis han tager mod betaling af urostifteren for at lade ham slippe. Således er bestemmelsen også blevet forstået både i den ældste²⁾ (Eriks alm. byret) og yngre oversættelse, af hvilke den første har til overskrift: „Om natgang“. Vor forf. har imidlertid en helt anden. Ved tilføjelse af sætningen: „(si) judici . . . poterit“³⁾ har R bragt overensstemmelse til veje med den danske landret. „Es

¹⁾ I R § 2 hedder det: *vicini 12 ex parte utraqve o. s. v. citentur o. s. v. ad discernendum et invenire, qui reus sit ipsius mortis.*

²⁾ Hvå som går om nat i bysæns strædhæ ællær på gadæ ok vurthær han gribæn af någær man ok jættær thæn pænning, thær ham grep, ok vurthær æi let for domær ok råthmæn ok thæt må bevisæs, thæn ham grep, givæ byæn sæx mark ok fogdæn sæx mark pænningæ.

³⁾ Den findes dog næsten ordret i L 1, 66.

gestattet also ein anhalten und zurzahlungzwingen auf der strasse, wenn ein erkenntniss von vogt und rat voraufgegangen¹⁾ ist, welches dazu berechtigt. Es ist das deutlich das verfahren der privatpfändung, des dänischen nam, welche nach richterlich erkannter erlaubnis die beitreibung einer schuld an der person des schuldners gestattet J. l. 2, 59; 102"; byretten har kun fordoblet J. l. s bøde for ulovlig nam (ran) til 6 mark. — Det er ikke godt at vide, om man skal le eller græde over denne udvikling. Hvor er der i R § 53 tale om dom af foged og råd? Forf. må mene, at der ved „præsentatus non fuerit“ er sigtet til en fordring, for hvilken der ikke er givet dom, så at nam'et bliver ran og bøden 6 mark, men dette er jo dog fuldstændig vildt; subjektet til: fuerit er: quis. Dernæst er ransbøden efter dansk ret 3 og ikke 6 mark, se ovfr. s. 486. Endelig må man mindes, at nam var et retsinstitut, som lovgivningen i det 13. årh. ikke yndede og derfor søgte at indskrænke så meget som muligt i sin anvendelse. I overensstemmelse hermed bestemmer J. l. 2, 59, som forf. anfører, men ikke kan have læst, at selv udenfor en mands gårdsled skulde man tage nam „lønlík ok æi opænbarlík“, jfr. Eriks sæll. l. 3, 26: „han á svá nam at takæ, at hin ser æi á, thær á“, og kommer ejeren til og vil tage namet tilbage, „tha skal hin aflatæ thæt, han næmt havær“. Herefter er det aldeles utænkeligt, at man skulde kunne overfalde den mand, for hvis øjne man ikke måtte vise sig, når man tog nam, personlig på gaden og tage nam af ham. Forf. har misforstået såvel læren om nam som R § 53.

Side 40 vil forf. med analogien fra nævningsers opnævnelser beviser, at rådmændene valgtes af fogden(!).

Side 48. R § 49 bestemmer en bøde for dem, som have fæstet eller lejet fæsteejendomme (possessiones, unde census datur) og ikke betale sin afgift inden forfaldstid, nemlig st. Hans og st. Andreæ dag (trykt ovfr. s. 482). — Forf. har nu opdaget, at der her er tale om en jordskyld (grundzins) og fremhæver, at R § 49, som er dannet efter L 1, 87, har ændret

¹⁾ Vorausgegangen?

dennes forfaldsterminer i andre, „und es ergiebt sich daraus, dass dieser in Ripen übliche stadtgrunzins identisch ist mit dem mitsommerschoss und heerderschoss, der sonst in dänischen städten sich findet“, hvorhos forf. henviser til Steenstrups studier over Vald. jordebog s. 144—46 og til fr. 28. juli 1282 § 6. — Heri er der nu for det første 3 grove fejl: 1. arnegælden eller midsommersgælden var som bekendt ikke en jordskyld, men en personlig skat, hvad der til overflod ligger i ordet arne-gæld og desuden udtrykkelig er fremhævet af Steenstrup på det af forf. anførte sted. 2. fr. 1282 § 6 handler ikke om midsommers (arne) gæld, men om kongens studkorn, som er noget helt andet, og dette kunde forf. desuden have sluttet sig til deraf, at Steenstrup ikke nævner fr. 1282 a. s., men s. 167 ved omtalen af stud. 3. skatten hedder midsommersgæld, fordi den betaltes ved midsommerstid, og den blev følgelig ikke betalt st. Andreæ dag (30. novb.), se Steenstrup s. 145 og den yngre R § 114. — Dernæst er det mærkeligt, at der ikke hos forf. er vakt mistanke mod hans forklaring ved, at Steenstrup s. 146, hvor han opregner de byretter, i hvilke arnegælden nævnes, ikke anfører R § 49 men den yngre R § 114, hvor Riberrettens bestemmelse om arnegæld også findes. Den census, som nævnes i R § 48, er, som teksten selv, naturlig forstået, viser, ikke andet end leje- eller fæsteafgiften, som ejeren selv hæver, og ikke en offentlig afgift, og dette kunde forf. desuden have set i den yngre R § 49, som har en tilføjelse til den ældre, hvori omtales ejerens beføjelse til at hæve sin lejeafgift (pretium sui census) i debtors hus i fogdens og rådets nærværelse, se ovfr. s. 482. Samme forståelse har såvel den gamle oversættelse (Eriks alm. byret):

Hvå, som havær eghædom, som ær jorthægoths, thær årligæ givæs ræntæ af, ok the thom lyæt havæ, villæ ækki utgivæ thæn lyæ innæn fæmtæn daghæ o. s. v.

som den yngre:

Fester en hus elder jordh af en anden for årlig rente och skyld, och giver han ikke sin skyld uth o. s. v.

Der er endnu mange påstande i forf.s bog, som kunde tages frem og pilles fra hinanden på lignende måde, som det nu er gjort ved en del, men det anførte turde måske alt være

for meget for læseren. Jeg skal derfor endnu kun knytte nogle bemærkninger til forf.s ytringer om Rosenvinges udgave af Riberretten, og dernæst til hans egen, der følger med bogen som tillæg. Rosenvinge skal efter forf. s. 4 have lagt den senere omarbejdelse af Riberretten i 123 artikler til grund. Nu er der ganske vist meget at udsætte på Rosenvinges udgaver af vore love, men så bagvendt, som forf. påstår, har han dog ikke båret sig ad. Selv et flygtigt blik i Rosenvinges udgave måtte have overbevist ham om, at netop det omvendte af det, han antager, er tilfældet. Rosenvinge siger selv¹⁾: „Den gamle Riberret på latin er trykt som den egenlige tekst hvor den nyere har de samme kapitler, ere afvigelserne i den latinske tekst angivne i noterne o. s. v.“, og udførelsen svarer aldeles hertil. Hvorledes Rosenvinge tydeligere skulde kunne udtrykke, hvad han har gjort, er ikke godt at vide. — De mange og store huller, som originalens tekst nu viser, har forf. i sin udgave i [] udfyldt efter Anchers, medens det har været hans hensigt iøvrigt at levere et bogstavret aftryk af originalen endog i yderligheder som skilletegnene, anvendelsen af u og v, i og j, store og små bogstaver og lignende pedanterier. Jeg skal nu ikke gå i rette med ham, fordi han ikke med nøjagtighed har angivet, hvad der endnu kan læses af teksten, og hvad ikke, fordi det pågældende pergamentsstykke er borte²⁾; når man ikke har originalbrevet ved hånden under korrekturen, og dette er så omfangsrigt som det foreliggende og hullernes antal desuden er så stort, kunne fejl heri umulig undgås. Ikke heller skal jeg dadle forf., fordi han ikke i henhold til sin egen plan har fåt alle retskrivningssving med³⁾; heller ikke heri vil trykfejl kunne

¹⁾ Gamle danske love 5, XXXII.

²⁾ Der skal i stedet for det af forf. angivne læses: § 4 lin. 3: neces]-sitate; § 9 lin. 3: [ipsu]m; § 11 lin. 7: discordi[a]; § 14 lin. 3: fue[rit], si convict[us, l. 6: q[ui uero cu]ltro; § 19 l. 7: c[um; o. s. v.

³⁾ Indledning læs: XII°, Cristoforj; § 2 l. 11 læs: admittatur; § 13 l. 7 læs: baiulare; § 34 l. 2 læs: uendiderit; § 38 l. 4 og § 49 l. 5 og 6 læs: III^{or} ligesom § 59 lin. 12 og 13. Der kan heller

undgås, men fejl i denne henseende vilde han dog snarere have undgået, om han havde fulgt de af Waitz¹⁾ opstillede og i det væsentlige af alle ansete udgivere i hans eget fædreland godkendte regler for udgivelse af latinske aktstykker fra middelalderen. Værre er det derimod, at forf. har forsynet Riberrettens tekst med en del, ofte meningsforstyrrende, fejl, som man ikke finder i Anchers og Rosenvinges udgaver. Således: § 13 lin. 6: *juris et*, læs: *juris est*; håndskriftet har: *ē*, som kun kan opløses: *est*²⁾, og således også § 52 lin. 2; § 24 lin. 1: *si quis alii crimen imputaverit*, læs: *furti crimen*; lin. 4: *tumulabitur*, håndskr. har fejlagtig: *tumulabetur*; § 27 står alle 4 steder: *promissio*, og ikke, som forf. 2 steder angiver: *promissio*; lin. 6: *illos*, læs: *per illos*; § 28 lin. 2: *illo officio*, læs: *in illo officio*; § 30 lin. 3: *nihilhominus*, læs: *nichilhominus*; § 33 lin. 1: *ad qvecunque*, læs: *ad quemcunque*; § 48 lin. 3: *duohus*, læs: *duobus*; § 49 lin. 1: *possessiones suas*, se herom ovfr. s. 482; lin. 2: *illa*, qvi, læs: *ille*, qvi; § 50: *domo . . . eam . . . ipsum*, læs: *ipsam*. Mon forf. ikke, alt velovervejet, havde gjort bedre i ikke at ville levere en ny udgave af Riberretten? I hvert fald ere de tidligere af Rosenvinge og Ancher at foretrække for hans. — Rosenvinge har delt § 13 i 2 §§ og får derved 60 §§ ud, medens forf. har 59; jeg har ovenfor citeret efter forf.s inddeling.

Til slutning skal jeg udtale en beklagelse over, at det arbejde og den tid, som prof. Hasse synes at ville anvende på behandlingen af vore retskilder, bringer et så forsvindende ringe udbytte, fordi han ikke vil lære vort gamle sprog og ikke vil tilegne sig forudsætningerne for at kunne tale med om ganske almindelige retssætninger uden at begå de groveste fejltagelser. Vor retshistorie har så få dyrkere, at det altid vil være et savn, at arbejde, som er tiltænkt den, går så godt som fuldstændig til spille.

V. A. Secher.

ikke, som forf. gör, göres forskel på —ci— og —ti—, f. eks. *estimacio* og *licentia*. Håndskriftet skriver i bægge tilfælde fuldstændig ens.

¹⁾ I Sybels *Histor. zeitschr.* 4. bd.

²⁾ Wattenbach: *Anleitung zur lat. Paläographie*, 3. ausgb. s. 63.